

1938-1963

NEGYEDSZÁZADA TÖRTÉNT...

BELVEDERE ÉS ELŐZMÉNYEI

NEGYEDSZÁZADA, hogy Belvederében a trianoni magyar-csehszlovák per újabb állomáshoz érkezett... Amikor felidézünk 1938 őszének a Dunatáj trianoni csödtömegének felszámolását célzó törekvéseit, emlékeznünk és emlékeztetnünk kell a belvederei rendezést megelőző néhány olyan, ma már történelmi előkörülményre, amely a nyugati közvélemény elfogulatlan, sajnós kisebb szektora, de a gyorsan és könnyen felejtők felé is megfelelően érzékelteti a nagyjából néprajzi alapon történt rendezés vitathatatlan jogosultságát, változatlan szükségességét.

A jólismert beállítás, amely Belvederét az akkori konstelláció meghatározta európai fejlődés függvényének tünteti fel, könnyű és átlátszó alibi a magyar népet is egyképen megillető önrendelkezési jog gyakorlati érvényesítésének megtagadására.

1938 őszének eseményeit a husz esztendő előzmények nélkül elemezni már önmagában is elfogultságra, a magyar-csehszlovák viszonyt meghatározó tényezők ismeretének teljes hiányára vall.

AZ IMPERIALISZTIKUS TRIANONI HATÁRMEGVONÁS KÖVETKEZMÉNYEKÉNT egyensúlyát veszített térséget maradéktalanul ellenőrző Csehszlovákiának, a kisananti vezető hatalomnak és irányítójának alapítói a huszas években elhangzó nyilatkozataikkal nemcsak koncepcióhiányról, de az általuk felidézett középeurópai vákuum következményeként, teljes bizonytalanságukról is tanúságot tettek. Akkor még élénken emlékeztek, milyen körülmények között született meg a trianoni határ... Az 1919 április 7-én Prágában tárgyaló Smuts tábornok felé Masaryk hajlandónak mutatkozott a szinmagyar Csallóköz visszaadására: Pályi Ede előtt még tovább ment: "... a tulnyomóan magyar lakta területek visszaszadásáról igenis lehet tárgyalni, de természetesen csak megfelelő feltételek mellett..." Dokumentációs jellegű Masaryk Tamás

1927. október 28.-án tett nyilatkozata: "... sohasem titkoltam, hogy a békeegyezmények és különösen Európa új felosztásának műve nem minden részletében tökéletes. Bizonyos korrekúra részleteiről lehet tárgyalni..."

Megszólalt Tusar volt bécsi csehszlovák követ is, aki dr. Medinger szenátor előtt így nyilatkozott meg: "Kisebbség államterület, kétségkívül, értékesebb lett volna. A magyarok mindig idegen test lesznek az új államban... a magyar területek annexiója kedvezőtlené teszi viszonyunkat Magyarországhoz, ami pedig Csehszlovákiára nézve, gazdasági szempontból is, nagyjelentőségű. Idejében jóvá kell tenni azt, ami egykor tulságosan jól sikerült... a tárgyalás folyamán a magyar lakta területekről való lemondás értékes kompenzációk tárgya lehet. Önkéntes revíziója egy tévesen megállapított helyzetnek..." (Prager Tageblatt, 1927.8.3. és Brüner Zeitung, 1927.8.5.) 1921 március 14. és 15.-én Benes csehszlovák külügyminiszter a Harrachok bruckkirályiudai kastélyában Teleki Pál magyar miniszterelnökkel és Gratz Gusztáv külügyminiszterrel találkozott. A tárgyalások során, Benes bizonyos területi revízióra is tett javaslatot, egyidejűleg kijelentette, hogy a nagyszámú magyar kisebbség Csehszlovákia számára egyáltalán nem kellemes... "Én nem is követeltem volna annyit saját jószántamból, de nekem is számolnom kellett a szélsőséges elemekkel..." Papers and Documentus, II.)

TRIANON HASZONÉLVEZŐI, ime, maguk sem tartották véglegesnek a békeparancsál megvont határt... A megkérdése nélkül, akaratára ellenére elszakított felvidéki magyar millió pedig, Trianon előestéjén, 1920 június 2.-án, bátor képviselőjén, Köröndi-Ekes Lajoson keresztül nyilatkozta ki, hogy csak azért vesz részt az új államalakulat parlamenti életében, mert "ez uton véli biztosíthatni a lehetőséget arra, hogy a vele elkövetett példátlanul súlyos nemzetközi igazságtalanságoknak, a közjogi és magánjogi jogfosztásoknak ellene alkalmazott

rendszerével szemben tiltakozó szavát messzehangzóan felemelhesse..." Hangsúlyozta a nyilatkozat, hogy a felvidéki magyarságot megkérdése nélkül csatolták a Csehszlovák köztársasághoz, majd ezekkel a drámai szavakkal fejeződik be: "Önrendelkezési jogunkat soha és semmiképpen fel nem adjuk, azt fenntartjuk és követeljük!" Így kezdődött... S folytatódott Szent-Ivány József 1920 szeptember 24.-én mondott költségvetési beszédének alapvető megállapításával: "... a felvidéki magyarság soha sem fogja elismerni, hogy Csonka-Magyarország nemzetgyűlése egyedül jogosult volt a ratifikálásra... Mi ehhez a békéhez semmikor sem adtuk hozzájárulásunkat és sohasem fogunk sorsunk intézéséről lemondani."

A felvidéki Egyesült Magyar Párt 1938 őszén elhangzó deklarációja ében a szellemben, a kisebbségi magyarság husz esztendő lelki magatartásának hű tolmácsolójaként jelenti be, hogy a felvidéki magyarság ragaszkodik önrendelkezési jogához és maga veszi kezébe sorsának intézését. Ez a kiáltvány, Belvederét jóval megelőzve, a felvidéki magyarság megmásíthatatlan akarátának ma már történelmi dokumentuma.

A DUNAI NÉPEK SZOLIDARITASA ELLEN ELKÖVETETT CSEHSZLOVÁK BÜNÖK 1938-ban hozták meg magukat. A széteső köztársaság szlovákságának nagy többsége azelőtt sem tette magáévá Benes "csehszlovák állam- és nemzetkonceptióját", nem mutatott hajlandóságot a közös "állami patriotizmus" elfogadására. A csehszlovák kormány valóságérzék-hiánya, francia és szovjetországi illúziói, konok elfogultsága következményeként eredménytelen Runciman-misszió, az első CSR többi, nem "államalkotó" nemzeti kisebbségeinek elkeseredése és rohamosan növekvő nyugtalansága olyan válságos európai légkört alakítanak ki, amelyet csak a szeptember 28.-i müncheni négyhatalmi egyezmény oldhatott fel. Az alapjaiban megválto-

1938-1963

Negyedszázada történt ... Belvedere és előzményei

(Folytatás az első oldalról.)

zött konstellációban látták a szlovákok elérkezettnek az időt, hogy gyökeres revízió alá vegyék ők is az autonómiát ígérő pittsburghi szerződéssel, a turócszentmártoni deklaráció be nem tartott titkos klauzulájával, a "vacuum iuris" elméletre Tuka-perrel felelő, súlyosan megterhelt cseh-szlovák viszonyt. A szlovák néppárt által Zsolnára összehívott szlovák pártközi értekezleten kombinációkban nem volt hiány. Voltak, akik a teljes elszakadásra gondoltak, komoly pártja volt a lengyel-szlovák egyesülésnek, de a magyar-szlovák unió gondolatának is. Vonatkozóan Kánya Kálmán külügyminiszter szept. 27.-i, 5993/106 sz., Hory András varsói követhez intézett számjeltávirata érdekes dokumentum: "... Tiso napokban három pontban foglalta össze kívánságait Magyarországhoz való csatlakozásuk esetére. Ezek: 1.) Központi hivatal végrehajtó hatalommal Szlovenszkó közigazgatását illetően és szlovák nyelv hivatalos használata. 2.) Külön országgyűlés-féle törvényhozó hatalommal saját belügyekben, vallás- és közoktatásügyekben és igazságügy terén személyi ügyekben. 3.) Költségvetési kvóta. Tisoval közöltük, hogy kívánságait akceptáljuk, mit megnyugvással vett tudomásul..." Végülis, a többségi határozattal létrejövő október 6.-i zsolnai manifesztum deklarálta Szlovákia autonómiáját.

A MÜNCHENI NÉGYHATALMI EGYEZMÉNY 2. sz. függeléke alapján ("a négy nagyhatalom kormányfői kijelentik, hogy amennyiben a Csehszlovákiában élő lengyel és magyar kisebbségek problémáját az érdekelt kormányok három hónapon belül egyezség útján nem rendeznék, a kérdést a ma összegyűlt négy nagyhatalom kormányfői újabb értekezleten tanulmány tárgyává fogják tenni") 1938 október 9.-én, Komáromban végre meginduló tárgyalásokon az új "kötőjeles" államjogi helyzetnek megfelelően, a szlovák Msgr. Tiso vezette Cseh-Szlovákia delegációját. Az első napon még kedvező légkörben indultak meg a tárgyalások s a cseh-szlovák delegáció belecselezik Ipolyság és Sátoraljajhely-kisállomás, "jószándékát" jelképező átadásába. Másnap már nyilvánvalóvá válik, hogy a Kánya és Teleki vezetése alatt álló és Andorka Rudolf vk. ezredes, katonai szakértő asszisztenciájával tárgyaló magyar kormányküldöttségnek az 1910-es népszámlálás alapján felvázolt etnográfia határra vonatkozó javaslata a cseh-szlovákok merev ellenzésével találkozik. Tisoék először csak a Csallóközöt, majd ennek háromszorosát — kb. 5400 négyzetkilométert, 350 ezer lakossal — ajánlották fel. A négy napig tartó komáromi tárgyalások, amelyekre a cseh-szlovákok bizonytalanul és felkészületlenül, a magyar delegáció bő anyaggal s a Dunatáj akkor legkiválóbb nemzetiségi szakértőjének, Teleki Pálnak a színek elrendezésével nemcsak a nemzetiségi megoszlást, de a népsűrűséget is bemutató, híres nemzetiségi térképével felszerelten érkeztek, a cseh-szlovák küldöttség magatartása miatt, október hó 13.-án megszakadtak.

Itt nem lesz érdektelen, ha röviden megjegyezzük, hogy a régebbi kiegyezési törekvések mindig a néprajzi, nemzetiségi szempontokat vették kiindulási alapul. Így az 1861-es szlovák Memorandum csak Pozsony, Nyitra, Bars, Hont, Nógrád, Gömör, Torna, Abauj, Zemplén vármegyék szlováklakta részét javasolta ugynevezett felsőmagyarországi szlovák kerületté alakítani. A kerület fővárosává, akkor, nem Pozsonyt, hanem Besztercebányát jelölte meg. Hogy a trianoni határ messze meghaladta a szlovák aspirációkat is, utalunk Hodza Milánnak 1918 őszén a demarkációs vonal megvonását illető, Budapesten folytatott tárgyalásaira. Hodza a néprajzi elv alapján akart megállapodást kötni. Benes közbelépése állította le a további tárgyalásokat.

KOMÁROMOT HOSSZAS DIPLOMACIAI TEVÉKENYSÉG KÖVETTE. Hangsúlyt érdemel, hogy az akkori magyar kormány — elfogulatlan nyugati megfigyelők, így Macartney szerint is — feltétlenül négyhatalmi döntés tárgyává kívánta tenni a magyar-szlovák vitát. A magyar külügyminisztérium ezt az óhaját nemesak Páris felé, hanem London irányában még nagyobb nyomatékkal ismételte meg. A magyar államfő Neville Chamberlainhez intézett levele a kevéssé ismert, de döntő dokumentum az akkori magyar koncepciókat illetően. Horthy kormányzó vonatkozó levelére, Chamberlain — többek között — így válaszolt: "... mindenekelőtt szeretném biztosítani főméltóságodat, hogy sem öfelsége kormánya, sem én személyesen nem vagyunk közömbösek azon tárgyalások iránt, melyeket kormánya folytat a csehszlovák kormánnyal a célból, hogy kiigazítsa a fennálló politikai határokat, illetőleg szorosabb összhangba hozza a nemzetiségi viszonyokkal ezen a területen. Ha mi tartózkodunk a jelen tárgyalás alatt lévő bonyolult problémákba való érdemleges beavatkozástól, úgy ez nem a várt eredmények fontossága iránti közömbösségből származott. Ellenkezőleg, az az őszinte óhajunk, hogy ez alkalommal elérhető legyen egy olyan jóakarát sugallta s minden érdekelt fél jogán és érdekein alapuló egyezmény, mely enyhíti a nemzetiségi sérelmeket, s lerakja a Magyarország és Cseh-Szlovákia közti tartós és gyümölcsöző együttműködés alapjait. Mint főméltóságod láthatta, lord Halifax október 24.-én, Edinburghben tartott beszédében kijelentette, öfelsége kormánya elismeri, hogy Magyarországnak jogos követelése van, s reméli, hogy ezek békés tárgyalások útján lesznek kieszakozhatók... végül kijelenthetem, hogy ha bármikor úgy érzi, hogy jó szolgálataim hasznosak lehetnek, természetesen boldogan megteszem mindazt, ami erőmből telik, a müncheni egyezmény többi résztvevőivel együtt, hogy Magyarország elérhesse igényeinek olyan kielégítését, amely egy igazságos megegyezés alapját fogja alkotni..." végződik Neville Chamberlain 1938-október hó 28.-án kelt levele.

A hosszú vita során a magyar kormány népszavazás útján való döntést ajánlott. Tisoék berlini útjával s az új külügyminiszter, dr. Chvalkovsky berlini kapcsolataival magának háttér építő cseh-szlovák politika a tengely-hatalmak döntőbíráskodását szorgalmazta.

NÁDAS GYULA

Magyar, angol betűs írógépek,
Rádió, gramafon, Taperecorder,
Lemezek, Könyvek, kerámia stb.
1425 Grace Ave., Lakewood, (Cleveland 7.) Ohio.

IKKA
TUZEX
GYÓGYSZER
Telefon:
226-8868 és
LA 1-5526